

Vračanje arhivov od leta 1945: uspehi in neuspehi

LEOPOLD AUER

1. Uvod: Odpeljano arhivsko gradivo

V vojnem času je postalo arhivsko gradivo zaželen plen, tako zaradi svoje materialne kot informativne vrednosti. Gradivo so premeščali zaradi njegove zaščite ter zaradi dejavnosti sovražnika. Poznamo številne primere uničenega, zaplenjenega in odstranjenega arhivskega gradiva v času vojaških operacij. Iz bolj oddaljene preteklosti lahko omenimo ropanje arhivskega gradiva med tridesetletno vojno ali obsežno ropanje arhivskega gradiva v Napoleonovem času, ko je le-ta prenesel ogromne dele avstrijskih, španskih in vatikanskih arhivov v Pariz, da bi ustvaril osrednji evropski arhiv. Še preden je Napoleon lahko uresničil svojo zamisel, je njegov imperij propadel, odpeljano arhivsko gradivo pa so Francozi morali vrniti zakonitim lastnikom. Manjši deli gradiva so vse do pred kratkim vendarle ostali v francoskih rokah.

Verjetno je do največjega premeščanja arhivov prišlo v drugi svetovni vojni. Razlogi za njihovo premeščanje so bili politični, ideološki, vojaško-strateški in obveščevalni. Najprej so oblasti sil osi preselile, evakuirale ali zaplenile veliko število javnih in privatnih arhivov, kasneje, ko so se sile osi umikale, so podobno počele zavezniške sile. Prizadeti niso bili arhivi v tistih delih Evrope, ki so bili občasno pod tujo okupacijo, ampak tudi arhivi v Aziji, na primer na Kitajskem, Japonskem in v Indoneziji. Poleg želja vseh vpletenih strani, da hi si zagotovile pomembno ohveščevalno gradivo, so bili razlogi za masovno premeščanje arhivov tudi ideološki. Sile osi so potrebovale arhive za raziskave, ki so bile povezane s prvo svetovno vojno, po letu 1945 pa zavezniki za pripravo nürnberških procesov. V petdesetih letih od konca vojne je bilo veliko premeščenega arhivskega gradiva vrnjenega zakonitim lastnikom, vendar problem še zdaleč ni rešen. Prav pred kratkim, oh razpadu Sovjetske zveze in nekdanje Jugoslavije, so se morali arhivisti in poznavalci mednarodnega prava spopasti z novimi problemi vračanja arhivskega gradiva. Če želimo doseči rešitev, ni potrebna le dobra volja vseh vpletenih strani, ampak tudi temeljito preučevanje vseh pravnih, političnih in strokovnih vidikov.

2. Pravni vidiki

Določila haaške konvencije iz leta 1907 omejujejo zaplembo arhivskega gradiva v vojnem času ter odvzem gradiva po vojni na javne dokumente, ki so potrebni za zakonite vojaško-obveščevalne dejavnosti, vojaške operacije ali vo-

jaške namene vlad. Tudi v takšnih primerih pa zaplenjenega gradiva ni dovoljeno premeščati, ampak ga morajo oblasti izkoriščati na mestu, kjer so nastali. V času vojaških evakuacij in potrebi po zaščiti arhivskega gradiva pred vojno škodo je pogosto to zahtevo nemogoče uresničiti. Še pogosteje je kot razlog za selitev arhivov navedena prav potreba po zaščiti. Haaška konvencija določa za privatne arhive strogo spoštovanje privatne lastnine in zahteva, da se tudi z občinsko lastnino ter lastnino verskih, dobrodelnih in izobraževalnih inštitucij ravna kot s privatno lastnino. Vendar se to določilo ne nanaša na privatno lastnino, ki se ob izhruhu vojne nahaja v sovražni državi.

Nadaljnji napredek je bil dosežen s haaško konvencijo iz leta 1954, vendar se njena določila nanašajo le na varovanje kulturne lastnine v času vojne, ne ukvarjajo pa se s problemi restitucije ali vračanja. S podobnimi vprašanji se ukvarja tudi Unescova Konvencija o sredstvih prepovedovanja in preprečevanja nelegalnega uvoza, izvoza ali prenosa lastnine kulturne dediščine¹ iz leta 1970. Obe konvenciji nista retroaktivni in obvezujeta le države, ki so jih ratificirale. Leta 1991 je Generalna skupščina Združenih narodov sprejela resolucijo, ki priporoča restitucijo odtujene kulturne lastnine v državi izvora in pozvala Unesco, naj poroča o izvajanju resolucije. Že leta 1978 je Unesco ustanovil medvladni komite za restitucijo oziroma vračanje kulturne lastnine v države, ki so takšno lastnino izgubile zaradi kolonialne zasedbe ali okupacije. Delo komiteja je bilo še posebej pomembno zaradi določitve ustrezne terminologije in načel (na primer odnos med pravnim statusom in lastništvom, interpretacija termina "izvorna država" ali razlikovanje med restitucijo in vračanjem). Za restitucijo v povezavi s pravico do nasledstva je še posebej pomembna dunajska konvencija ZN, sprejeta na Konferenci o državnem nasledstvu glede na državno lastnino, arhive in dolgove iz leta 1983 ter pojasnilo Mednarodnega arhivskega sveta.

Kljub vsem resolucijam in priporočilom ZN, Unesca in Mednarodnega arhivskega sveta pa odgovarjajoče mednarodne norme in smernice za razrešitev problemov v zvezi z zahtevami po arhivskem gradivu in potencialno restitucijo še niso hile ohlikovane. V mednarodnem pravu še niso izdelani normativni akti o zadevah restitucije, mogoče tudi zaradi nezanimanja držav, ki jih to zadeva, ter zaradi strahu, kako hi to

¹ Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property.

vplivalo na njihovo pravico do suverenosti. Zato države veliko raje sklepajo bilateralne in multilateralne sporazume, kar moramo upoštevati, ko se ukvarjamo s problemi restitucije arhivskega gradiva. Primer iz nedavne zgodovine je sporazum med državami naslednicami Sovjetske zveze, sklenjen 6. julija 1992, ki sicer priznava Rusijo za naslednico Sovjetske zveze glede arhivov osrednjih sovjetskih inštitucij, vendar pa pridržuje pravico vsem ostalim udeležnim vladam do vrnitve arhivske lastnine, ki je bila ustvarjena na njihovih teritorijih in je bila odtujena zunaj njihovih meja. Kakorkoli že, prenos državne lastnine mora biti urejen s posebnim sporazumom.

Sporno je vprašanje restitucije dokumentov, ki so jih ustvarili organi vojaške okupacije. Glede na to ali se ravnamo po načelu administrativnega ali teritorialnega izvora, lahko pripadajo dokumenti iz časa okupacije okupatorju, ki jih je ustvaril ali ljudem in ozemlju, ki je bilo okupirano. Ohičajno prevlada načelo, da tovrstne dokumente hrani država, ki si je nad njimi pridohila nadzor, torej načelo, ki je bolj naklonjeno zmagovalni strani ter deluje v škodo poražencev. Takšno načelo ne upošteva dovolj pravna določila. Usoda arhivov, nastalih v času okupacije, pa tudi arhivov, ki so nastali v času velikih migracij ali preseljevanj ljudstev, zahteva mednarodno pozornost ter vsaj določitev začasnih priporočil, še posebej v luči izkušenj po razpadu Sovjetske zveze in bivše Jugoslavije ter njenim "etničnim čiščenjem".

Nezakonitega odtujevanja dokumentov in arhivov ni zmeraj lahko dokazati. Lahko pride do nejasnosti o veljavnosti nekdanjih sporazumov ali pogodb, ki so odobrile prenos dokumentov. Posamezno pljenje in kasnejši odkupi dokumentov v dohri veri so lahko le zapreke pri formalnih zahtevah po restituciji. To velja še posebej za privatne dokumente. V državah, kjer je privatna lastnina zaščitená z zakonom, država nima legalne moči, da hi prisilila privatne lastnike k vračanju arhivskih dokumentov, če ni dokazano, da so hili kršeni državni zakoni. Vendar se lahko zakonodaja, ki ureja nakup v dobri veri od države do države močno razlikuje tudi pri legalnem nakupu državne lastnine s strani posameznika. V različnih obdobjih, še posebej v času vojaških operacij, lahko javni dokumenti pridejo v privatne roke ter postanejo, z nakupom "hóna fide", privatna lastnina. V takih primerih lahko glede na naravo in določbe državne zakonodaje pride do restitucije ali vračanja le s privoljenjem privatnih lastnikov ter v zameno za nadomestilo.

3. Politični vidiki

Zaplembe in restitucije arhivskega gradiva so zmeraj spodbudili politični razlogi. Zagotavljanje ohveščevalnega materiala, zavračanje ali podpo-

ra ohsodb za vojno krivdo so hili vedno prisotni motivi za zaplembo dokumentov, državni interesi in politična prijateljstva pa za njihovo restitucijo. V prvih letih po drugi svetovni vojni je prihajalo do večjih ameriških in sovjetskih restitucij le z vsakokratnimi zavezniki obeh velikih sil, medtem ko je moral "sovražni tabor" počakati. Značilen primer neprimerne političnega vmešavanja v probleme restitucije arhivskega gradiva je arhiv komunistične partije iz Smolenska. Ko so marca leta 1992 ameriški arhivisti ponudili restitucijo tistih delov arhiva, ki se še zmeraj hranijo v ameriškem nacionalnem arhivu, je restitucijo zaustavil ameriški Kongres zaradi politične povezave zadeve z še nerazrešeno zahtevo po vrnitvi zbirke hebrejskih in judovskih knjig ter rokopisov, ki jih je hranila ruska državna knjižnica v Moskvi, njihovim privatnim lastnikom v ZDA. Vendar so ameriško ponudbo iz leta 1965 sovjetske oblasti zavrnile zaradi političnih razlogov. Danes služi sovjetskim oblastem dejstvo, da gradivo komunistične partije iz Smolenska ni hilo vmjeno, kot izgovor za pojasnilo, zakaj je prišlo do prekinitve restitucije arhivov v dežele Zahodne Evrope.

Večja ovira kot pravna vprašanja so včasih lahko narodni ponos, nacionalni interesi, množični pritiski v tisku ali celo, kot se je pokazalo že v primeru restitucije po napolconskih vojnah, odpor strokovnih inštitucij do vrnitve zaplenjenih arhivov. Praksa se vedno ne ravna po načelih. Zato je ne glede na pravna določila, ki že ohstajajo ali bodo šele sprejeta, najpomembnejši duh mednarodnega sodelovanja in dohre volje med vpletenimi deželami, ki pa se lahko razvije le v odgovarjajočih političnih razmerah.

4. Strokovni vidiki

Prvi korak pri odpeljanem arhivskem gradivu je njegova identifikacija. Tako arhivsko gradivo se pogosto hrani na skritih krajih, ki jih pozna le omejeno število ljudi. Da bi imetniki takšnega gradiva zadržali svojo skrivnost, gradivo ne sme hili dostopno in uporabno, zato je dejansko neuporabno za vse, razen za njihove imetnike in še ti se morajo izogihati njegovi omemhi. Na začetku procesa identifikacije so nam včasih na voljo le naključni dokazi, mogoče samo dejstvo, da arhiv manjka ali je izgubljen. Naslednji korak je natančen opis gradiva, ki mora vključevati tako proces nastanka kot okoliščine, v katerih je bilo gradivo premeščeno. Tako lahko že na začetku določimo, katere zahteve so upravičene, ter neupravičene zavrnemo. To seveda vključuje tudi podatke o lokaciji gradiva v času postavitve zahteve. Prav tako moramo poznati obstoječe pravne sporazume o gradivu ter pravne dejavnike, ki bi lahko vplivali na lastniški status dokumenta. Nenazadnje moramo temeljito poznati tudi precedenčne primere iz mednarodnega prava, odgovarjajočo mednarodno zakonodajo in

razprave, povezane z njo (npr. dokumente ZN), pa tudi objavljeno in neobjavljeno literaturo o tem vprašanju.

Ni potrebno posebej poudarjati, da je priprava spisov za zahteve po restituciji in pogajanja za ureditev takšnih zahtev zelo dolgotrajen proces. Veliko težje je zbirati podatke o arhivskem gradivu, ki je bilo premeščeno že pred dolgim časom ali je bilo večkrat premeščeno. Tudi zaradi teh praktičnih razlogov se ne zdi razumno, da sprožimo zahteve po restituciji ali vrnitvi arhivskega gradiva za časovno zelo oddaljena obdobja. (Danes verjetno ne bi prišlo nikomur na misel, da bi zahteval dokumente, ki so bili odtujeni med tridesetletno vojno, kljub dejstvu, da so bila takratna ropanja odobrena z münstrsko pogodbo.) Problem pri identifikaciji lahko predstavlja tudi dejstvo, da so hili dokumenti uvrščeni v tuje arhivske fonde. Poleg težav pri identifikaciji takšnega gradiva se nam lahko poraja tudi vprašanje, če je v takšnih primerih restitucija sploh upravičena ter ali pri takšnih vprašljivih zahtevah ne bi bila enako zadovoljiva rešitev izmenjava kvalitetnih mikrofilmskih kopij in arhivskih pomagala.

5. Primeri restitucij in nerestitucij po letu 1945

Nemške oblasti so preselile ali izdelale mikrofilme zaplenjenega arhivskega gradiva in dokumentov v Franciji, Belgiji, na Nizozemskem, na vzhodni fronti, v Jugoslaviji in v fašistični Italiji. Verjetno največje plenjenje in uničevanje arhivskega gradiva so nacistične oblasti izvajale v Vzhodni Evropi, kjer so različne organizacije, na primer Künsbergove brigade iz nemškega zunanjega ministrstva, Vojni arhiv (Heeresarchiv), Rosenbergova specialna komanda (Einsatzstab), plenile arhive za proti-boljševistično in anti-semitistično propagando, da bi okrepile nadzor nad različnimi sovražniki režima. Zaplenjeno gradivo je obsegalo arhive iz baltičskih držav, iz Kijeva in Odese, arhiv območne komunistične partije iz Smolenska ter fonde madžarskega gibanja puščičastih križev². Ko so zavezniki kasneje zaplenili to gradivo ter številne nemške dokumente, se je začel obsežen proces konfiskacije in restitucije, ki pa je zelo različen.

Restitucija se je začela z dokumenti, ki sta jih zaplenili vojska in oblast Tretjega rajha. Vendar proces restitucije še zdaleč ni vključeval vseh držav, zmagovalci so namreč najprej vračali arhive prijateljskim državam. Zahodni zavezniki so vrnili francoske, belgijske in nizozemske dokumente že leta 1945, italijanske leta 1963, ostali dokumenti, med njimi tudi približno polovica dokumentov iz Smolenska, pa so še vedno v

varstvu Združenih držav. Povedati moramo, da so že med leti 1945 in 1948 Američani vrnili veliko arhivskega gradiva Sovjetski zvezi in obsega gradivo, ki so ga Nemci odnesli iz Novgoroda, Pskova, Rige in Kijeva (npr. del starejšega kijevskega gradiva), ki so ga našli v Berlinu in hlizu Pilsna. Sovjeti so dohili del svojih arhivov iz Smolenska in Odese v Šleziji ter Saški. V manjšem obsegu je obnovljena republika Avstrija med leti 1945 in 1948 vrnila zaplenjene arhive iz Jugoslavije, ki so bili na pobudo dunajskega Reichsarchiva ohranjeni na avstrijskih tleh. V tem primeru je bila restitucija obnovljena v okviru konvencije o arhivih med Avstrijo in Jugoslavijo med leti 1975 in 1987 ter je osvetlila vse praktične probleme identifikacije pri procesu restitucije po daljšem časovnem presledku.

Ker Zabod ni priznal sovjetske priključitve baltičskih republik, mnogo gradiva s tega območja ni bilo vrnjenega, kakor tudi arhivov iz Königsberga zaradi izгона nemškega prebivalstva. Prav tako ni bilo vrnjenega večina tujega arhivskega gradiva, ki so ga zaplenili Nemci ter so nato padli v roke sovjetskih enot. To vključuje predvsem dokumente francoske obveščevalne in protiobveščevalne službe, ki so jih našli v neki vasi na Češkoslovaškem. Ti dokumenti ter dokumenti iz obveščevalnih služb v Nemčiji, Italiji, Romuniji, na Madžarskem, Poljskem in na Japonskem so bili kasneje jedro novega najbolj zaupnega Posebnega arhiva v Moskvi.

Velika večina nemških dokumentov, ki so padli v roke zahodnih zavezniških enot so ostali na nemških tleh, v Anglijo ali ZDA so poslali le vojaško ali politično pomembne dokumente. Vračanje v Nemčijo se je začelo že leta 1951 ter se nadaljevalo od 1953 do 1957. Sistematično vračanje gradiva pa je bilo izvedeno večinoma v desetletju od 1958 do 1968 z ladijskimi pošiljkami enkrat na leto. Pravna podlaga za restitucijo dokumentov v Nemčijo je bil načrt za uničenje teh dokumentov v skladu z Zakonom o uničenju gradiva iz leta 1943 (zakon predvideva prepoved prodaje dokumentov za odpadni papir). V skladu s potrditvijo Kongresa iz leta 1953 so ZDA dokumente, ki so bili predvideni za uničenje, podarile Zvezni republiki Nemčiji. Gradivo prijateljskih držav, ki jih je okupirala Nemčija, pa so ZDA vrnile tem državam. Tako so ZDA med leti 1956 in 1968 vrnile nemške dokumente s pelintridesetimi ladijskimi pošiljkami, ki so vsebovale več kot osem tisoč tekočih metrov gradiva, najnovejša pošiljka je bila vrnjena Bavarskemu državnemu arhivu leta 1983. Velika Britanija je vrnila arhivsko gradivo nemškega zunanjega ministrstva in dokumente Reichskanzlei iz Tretjega rajha med leti 1956 in 1958, nemško pomorsko gradivo pa med leti 1959 in 1968.

Vrnjeno ni bilo arhivsko gradivo nemških okupacijskih sil in gradivo zavezniških okupacijskih sil v Nemčiji. Francija je prevzela doku-

² Ekstremistično desničarsko, fašistično gibanje na Madžarskem (Ferenc Szálasi).

mente nemškega komandanta v Franciji (Militärbefehlshaber Frankreich). Zvezne ohlasti ZDA pa imajo še vedno v varstvu nekaj neumeščenih zaplenjenih nemških pisnih ter nepisnih dokumentov. ZDA so umestile številne nemške zaplenjene dokumente v svoje fonde, in sicer med dokumente nürnberških in drugih procesov ZDA proti vojnim zločinom ter med dokumente Strateškega bombnega nadzora ZDA. Tako obstajata le dve možnosti; uničenja originalne ureditve nemških ali kasnejših ameriških fondov. Države zmagovalke so za preganjanje vojnih zločincev zaplenile tudi privatne dokumente zasebnikov in različnih podjetij. Omenim naj le zaplembo dokumentov podjetja IG Farben, ki se je vključilo v izgradnjo nemške vojne industrije.

Med leti 1950 in 1960 ter ponovno oh koncu osemdesetih let so sovjetske oblasti vrnilo Nemški demokratični republiki veliko nemških dokumentov, ki so padli v roke Rdeče armade. Leta 1990 so vrnili dele arhivskega gradiva hanseatskih mest iz Bremna, Hamburga in Lübecka njihovim pravi lastnikom v zameno za tallinski mestni arhiv, ki ga je Estoniji vrnil nemški Bundesarchiv. Razpad Sovjetske zveze je odprl možnost za pogajanja o vrnitvi tujega gradiva, ki ga hrani moskovski Posebni arhiv. Tako so bili leta 1992 sklenjeni sporazumi o restituciji z Belgijo, Francijo, Liechtensteinom in Nizozemsko. Vendar je nekaj svojega gradiva prejela le Francija, ker je ruski parlament leta 1994 z resolucijo zaustavil restitucijo do priprave splošnega zakona o ureditvi vseh vprašanj, ki se nanašajo na kulturno lastnino, ki je bila med ali po drugi svetovni vojni prenešana v Sovjetsko zvezo.

Vračanje arhivskega gradiva in dokumentov po letu 1945 še zdaleč ni omejeno le na Evropo ali na zadeve, povezane z drugo svetovno vojno. Konzularni dokumenti predrevolucijske Rusije, ki jih je hranil ameriški Nacionalni arhiv, so ZDA vrnile v Moskvo leta 1989. Po drugi strani pa predrevolucijsko arhivsko gradivo veleposlaništev v Parizu in v Washingtonu še vedno hrani Inštitucija Hoover v Kaliforniji - primer, ko prenos javnih dokumentov v privatne inštitucije še bolj zaplete zadeve. Podatki o restituciji zunaj Evrope so skopi in bi potrebovali natančno raziskavo. Zahteve po restituciji so hivše kolonije (Alžirija, Vietnam) naslovile na Francijo, Indija je naslovila zahteve zaradi francoske posesti v Indiji. Zahteve je postavila tudi Indonezija Nizozemski, ki je leta 1974 vrnila Džakarti arhiv Yogyaa.

6. Priporočila

Vprašanje, ali naj se gradivo vrača ali ne, je lahko zelo sporno. Vendar pa bi morali doseči, da bi bilo odpeljano arhivsko gradivo dostopno brez omejitev za znanstveno raziskovanje ter v korist prizadetih posameznikov. V bodočih sporih, ki bi vključevali okupacijo in/ali spremembo

meja, bi morali doseči uveljavitev pravila, po katerem bi se vsaka okupacijska sila oh izkoriščanju zaplenjenih arhivskih dokumentov ohvezala, da bo ohranila vse dokumente in fonde v stanju in povezavi, kot ga je zasegla. Možni plan dejavnosti bi lahko vključeval izdelavo seznama odpeljane arhivskega gradiva/dokumentov in smernic za pospeševanje bilateralnih ali multilateralnih sporazumov. Tako hi preseglu veliko pomanjkanje sporazumov na splošno sprejetih in priznanih načelih za razrešitev zahtev po vračanju gradiva. Razreševanje problemov bi pospešila tudi priporočila za dostopnost do mikrofilmskih kopij odpeljanih dokumentov. Podobno kot Unesev komite za vračanje kulture lastnine, hi mogoče morali ustanoviti tudi mednarodni komite za tako arhivsko gradivo.

7. Izhrana bibliografija (po kronološkem vrstnem redu)

- Robert-Henri Bautier, *Les archives et le droit international, Les archives dans la vie internationale. Actes de la sixième conférence internationale de la Table ronde des archives*, Pariz 1963, str. 11-56
- Seymour J. Pomrenze, *Policies and Procedures for Protection, Use and Return of Captured German Records, Captured German and Related Records: A National Archives Conference. National Archives Conferences 3*, 1974, str. 5-30.
- Christian Gut, *Constitution et reconstitution des patrimoines archivistiques; Actes de la dix-septième conférence internationale de la Table ronde des archives*, Pariz 1980, str. 19-37.
- Charles Keeskeméti, *Les contentieux archivistiques, Actes de la dix-septième conférence internationale de la Table ronde des archives*, Pariz 1980, str. 113-130.
- Klaus Oldenhege, *Richtlinien und archivische Grundsätze der Unesco zur Beilegung von internationalen Konflikten um Archivalien, Der Archivar 36*, 1983, col. 173-176.
- Leopold Auer, *Staatenachfolge bei Archiven, Archives et Bibliothèques de Belgique 57*, 1986, str. 51-68.
- Robert Wolfe, *Sharing Records of Mutual Archival Concern to the Federal Republic of Germany and the United States of America, Archivum 32*, 1986, str. 292-302.
- Klaus Oldenhege, *Das Schicksal deutscher zeitgeschichtlicher Quellen nach dem Zweiten Weltkrieg, Archivum 32*, 1986, str. 303-309.
- Wolfram Schmidt, *Übernahme von Archivgut aus der UdSSR, Archivmitteilungen 39*, 1989, str. 179-180.
- Patricia K. Grimsted, *The Fate of Ukrainian Cultural Treasures during World War II: Archives, Libraries and Museums under the Third Reich, Jahrbücher für Geschichte Osteuropas 39*, 1991, str. 53-80.

Charles Keeskeméti, Displaced European Archives: Is It Time for a Post-War Settlement?, *The American Archivist* 55, 1992, str. 132-140.

Kai von Jena in Wilhelm Lenz, Die deutschen Bestände im Sonderarchiv in Moskau, *Der Archivar* 45, 1992, col. 457-467.

George C. Browder, Captured German and Other Nations' Documents in the (Osoby) Special Archive Moscow, *Central European History* 24, 1992, str. 424-445.

V. V. Tsaplin, O prave sobstvennosti na arkhivnye dokumenty v diplomatičeskikh aktakh dorevoliucionnoi i sovetskoj Rossii, *Olechestvennye arkhivy* 1992/4, str. 20-25.

P. K. Grimsted, Archival Rossica/Soviética Abroad. Provenance or Pertinence, *Bibliographic and Descriptive Needs, Cahiers du Monde russe et soviétique* 34/3, 1993, str. 431-480.

V. D. Banasiakievich, O pravovykh aspektakh mezhdunarodnogo peremescheniia arkhivnykh dokumentov, *Olechestvennye arkhivy* 1994/3, str. 6-10.

P. K. Grimsted, The Odessey of the Smolensk Archive: Captured Communist Records for the Service of Anti-Communism, Pittsburgh 1995.

Frank Evans/Charles Keeskeméti, Disputed Archival Claims: Activities of Unesco and ICA Since 1976, *Actes de la trentième conférence internationale de la Table ronde des archives* (pred izidom).

Klaus Oldenhage, Bilateral and Multilateral Cooperation for the Reconstitution of the Archival Heritage, *Actes de la trentième conférence internationale de la Table ronde des archives* (pred izidom).

Prevedla Katarina Kobilica

ZUSAMMENFASSUNG

RÜCHFÜHRUNG VERSCHLEPPTER ARCHIVE SEIT 1945: ERFOLGE UND MISERERFOLGE

Der Beitrag setzt sich mit der Problematik verschleppten Archivguts auseinander. Er bietet einen Überblick über die Rechtsaspekte von der Haager Konvention bis zu den Resolutionen und Empfehlungen der Vereinten Nationen und des Internationalen Archivrates. Bei der Verschleppung von Archivgut spielen auch politische Gründe eine bedeutende Rolle, die Beschlagnahmen und Restititionen förderten. Von den fachlichen Aspekten nimmt die Identifikation des verschleppten Gutes den ersten Platz ein. Außer den rechtlichen, politischen und fachlichen Aspekten werden in dem Beitrag auch Fälle der Restitution und Nicht-Restitution nach dem Jahre 1945 behandelt und Empfehlungen gegeben. Der Artikel endet mit einem Bibliographieverzeichnis.

SUMMARY

THE STATUS OF RESTITUTION SINCE 1945: SUCCESSES AND FAILURES

The paper deals with the issues of displaced archives. The author presents legal aspects from the Hague Convention to the resolutions and recommendations of the UN and the ICA. At all times, capture and restitution of archives has been motivated by political reasons. From professional aspect, the first step is the identification of displaced archives. Beside legal, political and professional aspects, the author presents also some examples of restitution and non-restitution after 1945, and recommendations. Selected bibliography is appended to the article.

Pečat mesta Ptuj iz leta 1452 na listini, s katero mestni sodnik in svet razsojata spor med žičkim priorjem in svojim someščanom. Upodobljen je stoječi vitez sv. Jurij, ki ubija zmaja. Opravljen je v značilno oblačilo 15. stoletja. V zgomji polovici pečatnega polja je v gotski minuskuli napis SANCTVS GEORIVS.

Štajerski deželni arhiv v Gradcu, Zbirka pečatnikov